Иван Ивановић
књижевник, Београд

ДЕЧАК ИЗ ДУБОВА
(антрополошка прича)

1.

Ово је прича о Данету Стојиљковићу из Дубова. Кад ово пишем, Дане има готово седамдесет година (1938). Откуд, онда, *дечак*? Као што је читаоцима познато, Дане Стојиљковић је *песник.* Он је то већ пола века. Откуд сад идеја да га представљам Читаоцу и какве ја уопште имам везе са њим? И још да му *тепам* дечак, кад би више приличило да га назовем *старцем*!

Морам Читаоца најпре да упознам са Данетовом *гимназијском* биографијом, да се вратим тих пола века назад. Ја Данета Стојиљковића из прокупачке Гимназије нисам знао. На литерарну секцију, кад сам је ја водио, није долазио. Пошто је био два разреда иза мене, нисам га идентификовао. Његову *гимназијску биографију* сам сазнао тек на једном скупу у Гимназији од њега самог. То је било отприлике прве године овог века. Пошто су *моји* дошли на власт, узели су ме да будем члан *Драинчевог жирија* за доделу истоимене песничке награде.

Тако сам ја поново отишао у Топлицу после тридесетогодишњег изгнанства за време комуниста. Директор Гимназије ме је позвао да у школи из које сам *изашао* говорим професорима и ученицима о годинама мог школовања у њиховој Гимназији. Ја сам повео Данета Стојиљковића и обојица смо говорили *како су нас васпитавали* педесетих година. Данетова биографија, са којом овде упознајем Читаоца, у ствари је његова реч у прокупачкој Гимназији. Допуна је из интервјуа који је песник дао Вој и Красићу у књизи *Јави се* из 1988. године.

Шта је рекао Дане у Гимназији? *За разлику од Ивана, који овде слови као најбољи ђак гимназије, ја сам био најгори. Пошто сам дошао из Дубова, као девето дете у породици, у прљеним панталонама и свињским опанцима, сви су гледали на мене са потцењивањем а професори су ми као сељачком детету давали све саме слабе оцене.* (Да Читаоцу објасним то *девето дете.* Данетов отац је био богат и угледан сељак у Дубову. Са првом женом је изродио петоро деце, а кад је она умрла, пошто није могао сам да подиже

толику децу, поново се оженио, женом из пусторечког Брестовца, која му је довела своје троје деце из ранијег брака. Значи, у кући се нашло *осморо деце.* Из новог брака родило се само једно, *девето дете.* То је Дане Стојиљковић. Његово крштено име је Слободан, што готово нико не зна. За све је само Дане. Име је добио по дубовском попу Слободану Станојевићу, кога су комунисти убили на једној слави у Житорађи 1943. године. Син тог попа је познати професор права Обрад Станојевић.) *Пошто су ме професори мрзели, на челу са директором Гимназије Будом Илићем, морао сам да емигрирам у Приштину и тамо матурирам. Прокупачка Гимназија је имала само једног доброг професора, то је био професор цртања Велебит Рендић.* (Отац овог професора био је познати југословенски вајар из Ријеке Иван Рендић. Пошто је био југословенски оријентисан, својој многобројној деци давао је имена планина и река: Велебит, Сава, Дрина... За Велебита је у енциклопедији Топлице написано: "В. се почео бавити уметношћу још као дечак, помажући оцу у његовој вајарској радионици. Завршио је Уметничку школу у Минхену, потом течај уметности у Прагу и Вишу школу за умјетност и обрт у Загребу. Овај свестрано образовани човек, познавалац више страних језика, космополита, задесио се у Прокупљу пред Други светски рат, где је остао и после рата. Предавао је Ликовно образовање у Гимназији и радио сценографије за прокупачко Позориште".) *Само захваљујући професору Рендићу, у чијој кући сам становао и који ме је упутио на уметност, остао сам у граду, иначе бих се вратио у село да чувам говеда!* Овакав Данетов наступ био је шокантан и сигурно је деловао антипедагошки. Чак је мени директор Гимназије рекао да није требало да му доведем *понављача*!

У књизи *Јави се* Дане Стојиљковић је овако представио Вој Красићу тај период свог живота: "Рођен сам у Дубову 1938. године, у веома богатој патријархалној породици као 28. члан кућне заједнице мог деде Милана Атанасковића. Дубово је у Топлици, или још ближе одређено – географски: у врху равностране, тростране пирамиде на чијим теменима се налазе градови Прокупље – Ниш – Лесковац. Значи у сливу трију река, Топлице, Јужне Мораве и Пусте реке. Још као дечак напустио сам своје родно место. Основну школу сам завршио у Београду, гимназију у Прокупљу и Приштини, а правне науке учио на Београдском универзитету. Цело школско доба провео сам ван родног места. *Дечак у туђини, у туђем свету.* Мислим да је то било пресудно да се у мени једном заувек укорени велика жудња за родним местом."

О својим песничким почецима Дане је рекао да се његова прва песма зачела баш кад га је мајка први пут отпратила у град. Испри-

чао је и једну епизоду из прокупачке Гимназије, која ову школу представља у много бољем светлу него кад је са мном у њој гостовао. "Прву песму сам написао у шестом разреду гимназије. Моја професорка је затражила реферат о роману *Далеко је сунце*. Сви ученици који нису имали написан реферат добили су слабе оцене. Било је то двадесетак дана пре краја школске године. Професорка је била толико љута и чврсто решена да нам заиста не поправи слабе оцене. После два-три дана, да бих умилостивио професорку, сачекао сам је у ходнику и предао јој прву моју написану песму. Кад је видела шта сам јој предао, само ме упитно погледала и рекла: 'Шта, пишеш песме?' Одмах сам видео да ми је идеја успела и веома сигуран, скоро са висине, одговорио сам: 'Да!' Сутрадан, пошто је професорка записала час, подигла је главу и рекла: 'Хајде, нека изађе песник!' Сви ђаци у одељењу су се збуњено погледали. Нису знали о чему се ради. Ја нисам имао храбрости да устанем, професорка је то приметила и додала: 'Хајде, Стојиљковићу', а онда је објаснила целом одељењу и моју песму прочитала наглас. Ђаци дечаци и девојчице били су веома изненађени – видевши први пут *живог песника*! Тако је професорка избрисала моју слабу оцену из дневника. Мислим да је то био и највећи хонорар који сам добио за једну песму." (Штета, Дане није навео име професорке.)

2.

Са Данетом ме веже једна његова песма настала негде деведесетих година двадесетог века. Песма се зове "Порука Раки Драинцу". (Дане је ову песму објавио више пута, увек под тим насловом. Међутим, у његовој репрезентативној књизи *Линија повучена из Дубова*, коју је уредио песник Раде Војводић, из Новог Момчилова, које је од Дубова удаљено само километар-два, наслов је промењен у "Порука Раду Драинцу". Држим да је првобитни наслов бољи, тим пре што се у песми каже *Рака*.)

Та песма гласи овако:

ПОРУКА РАКИ ДРАИНЦУ

Мртав Рака дању спава
у свом гробу
ноћу иде свира виолину
само један дечак
из Дубова
на своја леђа окачи
његову тешку судбину

Узалуд лута ноћу
Топлички витез Поезије
у свом Рају
на свом белом коњу
у Топлици ништа ново није
и последњег Краља
Српског Југа
још тежа судбина бије

Он више не брани живот голи
Топлица му само
за почетак служи
заваљен
у краљевским кочијама
место бичем шиба речима
коњи му од ветра
до северног пола најбржи

Ову песму сам навео из разлога што је посвећена *мени: Ивану Ивановићу.* Посвета треба да буде кључ за њено разумевање. Међутим, ту постоји прича: кад год сам са Данетом био у добрим односима, песма је имала ову посвету; али кад су ти односи били *затегнути*, јер нисам удовољио некој његовој жељи, Дане је избацивао посвету! Ваљда је ова *епитафна* посвета у *споменичкој* књизи коначна?

Пре него пређем на анализу песме, да кажем да она треба да буде пандан чувеној песми Радета Драинца "Раде Драинац". У тој песми се Драинац представио до краја, сажео свој животни credo. Ко је Раде Драинац? Све што постоји порочно: *песник, апаш и профест*; *Дон Кихот, порочни љубавник, стихотворац каквог ова земља чула није*; *карневалски принц, вагабунда*; *пијанац, коцкар*; *слаби играч на конопцу морала. Распод коме домовина на чело није ударила просветни жиг.* Али тај *негативни* Драинац уме да буде *нежни брат, добар пријатељ.* Драинац с поносом истиче да његови идеали нису *грађански*: он је *непријатељ Академија, Црква и Музеја,* али је *поборник трговa и писоара, изврстан ироничар и љувач.* Речју, Драинац себе представља као *песника крваве истине и човековог права.* Тешко је наћи већи интензитет у једној песми од овога. То је комплетна побуна против грађанских вредности.

Дане Стојиљковић би хтео да буде наследник оваквог Драинца. У поменутом интервјуу Вољи Красићу, на констатацију да "Дане наставља Драинца у 'попису' судбина на југу Србије", наш песник каже да је од светских песника прво волео и читао Јесењина, а од домаћих Драинца.

У песми којом се овде бавимо, "Порука Раки Драинцу", Дане себе проглашава наследником првог топличког песника. Само један *дечак из Дубова* (отуда наслов ове приче) окачио је на своја леђа тешку Драинчеву судбину. Дане у исто време користи прилику да саопшти да у *Топлици ништа ново није*. Дакле, у данашњој Топлици прогоне песнике као у време *Црних дана* Раке Драинца, када је овај топлички рапсод у родном Блацу био осуђен на смрт. Данас прогоне Данета Стојиљковића.

У једном циклусу песама Дане то илуструје, пева о свом односу са непосредним окружењем у "граду Светог Прокопија", у који је ето и он дошао. У песми "Јао побуно моја", он се обраћа овом *магарећем граду* (у Прокупљу је некад било много магарића, па је град поспрдно називан *Магаревом*!), који ће бити познат само по његовој песми, која ће да уђе у читанке за основне школе; руга се својим суграђанима и њиховом граду, где је он само у пролазу. Прокупље је, дакле, град магараца, "чемерни градић", стециште "полтрона и хуља, мистификатора и бескичмењака", "људи без костију и калцијума", прави земаљски пакао. Ту је песник "изгубљен међу својима, отишло му је пола јетре, пола бубрега"; остало му је само да бежи у околна села и да се исповеда сељацима "чије чисте душе цивилизација још није својом руком дотакла" и који као "највећу државну тајну чувају његову велику дечју љубав".

Споран је други део песме, у којем Дане говори о "последњем Краљу Српског Југа", кога данас "бије још тежа судбина" од Драинчеве. Ко је тај *Краљ*? Пошто је песма мени *посвећена*, онда асоцијација вуче на ту страну. Ја сам аутор *Црвеног Краља*, ја сам прогнан из завичаја. Али, "Он (Иван Ивановић?) више не брани живот голи", Топлица му је била само за почетак, а сад кад се из ње извукао "место бичем шиба речима".

Како било да било, тек Дане Стојиљковић је довео у корелацију три *топличка писца*, за које очито сматра да су најзначајнији.

3.

За Данета Стојиљковића сам први пут чуо за време студија Светске књижевности. У време кад смо се ми *полетарци* из прокупачке Гимназије борили за *живот голи* (ја за време студија нисам објавио ниједан текст!), сензационално је одјекнула вест да је неки анонимни *дечак из Дубова* објавио песме у часопису *Дело*! То је значило ући у књижевност на *велика врата*! Шта се даље са Данетом дешавало нисам пратио, путеви су нам се разилазили. Ја сам отишао у провинцију да *странствујем*, а Дане је ушао у *шездесетосмашку*

метрополу. Једном сам, биће у *Студенту,* прочитао једну његову бунтовну песму, чини ми се под насловом "Шта да кажем о народу", у којој се осећала побуна против *Бога*. (У то време југословенски Бог звао се Јосип Броз Тито и био је заштићен специјалним законом!) Али *живог песника* нисам срео.

Кад је средином шездесетих година обновљен књижевни живот у Топлици (ја сам онда био професор Гимназије у Куршумлији), Данета није било. Онда су дошли моји ломови, протеран сам из завичаја и тамо ме није било тридесетак година. За то време Дане се вратио у завичај! У Прокупљу се запослио, оженио, добио ћерку. Коженчани, Дубовчани... (становници околних села) завладали су Прокупљем, а он је постао њихова *икона*.

Дане Стојиљковић се из Београда вратио у Прокупље као већ афирмисани песник. Ево шта је он рекао Вој Красићу у интервјуу о томе: "Једном у *Коларцу* песник Аца Секулић ми је пришао и честитао како ми је књига примљена код *Просвете*. Сутрадан отрчао сам одмах – рано ујутру у Редакцију *Просвете* и тамо сам обавештен да је моја књига ушла у избор за објављивање, но да и поред најбоље воље издавач није у могућности да је објави, јер нема пара. (...) Узео сам рукопис и сутрадан отпутовао за Дубово. Неколико дана касније из Дубова сам послао исти рукопис и то са преко 80 и више песама *Матици српској* и намерно ставио наслов *Сви су пљунули по једанпут.* После месец дана, кад сам се вратио у Београд, поново на истом месту – у кафани *Коларцу*, само сада песник Драгомир Брајковић каже ми да је био у Новом Саду и да га је Драшко Ређеп питао за мене и замолио га да ме обавести да ми је књига примљена код *Матице српске.* (...) Тако се појавила моја прва књига, збирка са преко 80 песама. То је и *највећа књига* по броју песама која је објављена код нас после рата." (Дане не може без претеривања!) То је било 1972. године.

Пошто нисам пратио његов београдски пут, послужићу се сведочењем других писаца. Његов песнички портерт добро је направио Милован Витезовић. "Песник Дане Стојиљковић, могло би се рећи, 'ведрио је и облачио' у српској, прецизније београдској поезији, која се писала око 1970. године. Било је то шездесетосмашко време студентске побуне и песничког осмишљавања бунта. Поезија је тада била истрајавање тамо где се сем поезијом није могло истрајати! У том времену, када је ваљало бити даровит и вешт песник, али људски и грађански храбар, Дане Стојиљковић је све то био. Био је храбар али и вешт да саопшти оно што цензори неће одмах уочити. Био је веома присутан међу најприсутнијим на страницама

и студентске и омладинске штампе, у књижевним листовима и часописима, али и у књижевним редакцијама, на конференцијама писаца у *Москви*, *Мажестику, Градској кафани, Коларцу,* студентским круговима и на њиховим вечерима и трибинама. Као један од најобавештенијих, Дане Стојиљковић је био појава у књижевном животу престонице и то у времену када је овај живот у њој превирао. Веома комуникативан, он је у том времену био у непрекидном покрету, спознавао је и *претицао себе*." А Драгомир Брајковић је записао. "Оно што је Данета Стојиљковића чинило особеним песником (и што га и сада карактерише) то је да он пева упркос важећим струјама и тенденцијама а да његов глас не звучи анахроно. Између живети и певати Дане Стојиљковић ставља знак једнакости."

По повратку у Прокупље, Дане Стојиљковић је Вој Красићу рекао: "Правне науке сам учио у Београду. Десет година сам радио у Палати правде – Београд и објавио десет прича о *раднику самоуправљачу.* Сада радим и живим у Прокупљу, где пишем епопеју о *топличким партизанима* под насловом *Топличке Термопиле*. (...) Још као дечак маштао сам и покушавао да напишем песму о термопилској погибији партизана на Јастрепцу, а тек пре две или три године на радном месту у соби број 6 Скупштине општине Прокупље успео сам у једном даху да напишем *Топличке Термопиле*".

Међутим, у погледу процене свог места у животу Топлице, Дане се у потпуности преварио. Не само да није постао *херој* Топлице, као његов јунак Никодије Стојановић Татко, него се изметнуо у *црну овцу* Топлице, што је резултирало његовим пребијањем од стране начелника Ресора државне безбедности Слободана Стојановића.

4.

Дакле, Дане Стојиљковић долази у сукоб са *својим градом.*

Према његовој *Изјави*, коју сам ја објавио у *Српском југу*, та ствар је текла овако. "После објављивања циклуса песама "Јао, побуно моја" у *Књижевним новинама* 1.09.1986. г., одржан је састанак Партијског комитета у Прокупљу. На том састанку председница Комитета Љиљана Лекић предложила је да се против аутора Данета Стојиљковића поведе судски поступак. То је било заиста и поштено, јер кад се неко нађе повређен реално је да иде на суд. Међутим, јавља се за реч тадашњи члан Комитета Ратко Зечевић и успева да убеди чланове Комитета да не иду на суд. То би само пробудило целу јавност и Удружење писаца Србије. Град Прокупље би још више доживео бруку због вођења судског поступка противу писане речи и слободе уметничког стварања. Онда, наравно, следило је питање

шта даље? Одговор је био да постоје и друге методе: а те друге методе су се јасно показале када сам затваран од стране Службе државне безбедности, када је више пута вршен претрес у мом стану, када сам физички нападан на улици од стране и данас непознатих и неидентификованих особа."

Тешко је утврдити шта је тачно у овој Данетовој *Изјави* а шта је плод маште. По објављивању текста, јавила се поменута секретарица Комитета и демантовала Данета: на Комитету никад није расправљано о томе, Ратко Зечевић није био члан Комитета. Оно што се, међутим, не може демантовати, то је да је песник Дане Стојиљковић стварно претучен у Служби државне безбедности и то од стране начелника те службе, Слободана Стојановића. (Касније ће тај начелник постати *писац*!) Кад се Дане нашао на улици изубијан, помодрео и раскрвављен, управо га је прихватио судија Општинског суда Ратко Зечевић и одвео кући. (Ја сам другарици Љиљани Лекић одговорио да је она, као први човек прокупачког Савеза комуниста, свакако одговорна за пребијање песника. Шта је учинила да Партија покрене поступак против шефа ДБ силеџије? Да ли може да каже зашто је Дане саслушаван у ДБ и у којој мери је шеф службе прекорачио овлашћења?)

О свему овоме Дане је написао *песму!* А како другачије песник може да се брани до песмом? Како се Прокупље "одбранило" од свог песника, видимо у песми "Плави анђели споља". *"Три ђавола офарбани плавим бојама" и једно "цивилно лице"*, људи из Службе државне безбедности, увукли су песника и његову пријатељицу 12. фебруара 1987. године у службене просторије и три сата "*рецитовали моју љубавну поезију*" и "*као хармонику ме развукли*" и као "*дивље звери по шумским законима своју жртву рашчеречили*". У свему томе Дане признаје своју кривицу: *"Ја сам крив за лет птица / узнемирење / председника општине / секретара комитета / социјалистичког савеза / СИЗ-а за локалну културу / и синдиката свих бирократа…"* Дакле, за све квалификативе о "граду Светог Прокопија", у који је, ето, и он *пао с небеских висина* (Дис), Дане Стојиљковић је био претучен од стране Службе државне безбедности.

Некако у то време ја сам упознао песника *уживо.* Био сам се потпуно отргао од Топлице и више нисам био, хвала Богу, у њиховој надлежности. Једном приликом сам отишао неким послом у Удружење књижевника Србије и тамо затекао Данета Стојиљковића. Био је дошао из Прокупља да тражи *правицу*; обраћао се коме је стигао, сваком причао свој случај. Тако се окренуо и мени, тражио

да га *заштитим* (!), што ја, наравно, нисам могао, али сам написао текст о томе – *Сви ратови Данета Стојиљковића.*

"Морам да кажем одмах да је песник Дане Стојиљковић из Дубова моја велика слабост. Не ради се о томе да ме је као песник опчинио (чак далеко од тога, други су од њега и савршенији и артифицијелнији), али је он данас једини *прави* песник на Југу Србије. У време антипоезије, Дане Стојиљковић је последњи песник, као последњи Мохиканац! Бојим се да ће са њим ова врста да изумре на Југу Србије! Као такав, у сукобу је са свима, а највише са самим собом; води ратове без изгледа, прегони се са властима и полицијом, добија батине. Мислим да је основни проблем што овај песник верује у своју песничку реч и мисију. Други су своје песничко умеће инструментализовали, ставли у функцију опште ствари, то наплатили. Ствар је у томе што је Дане Стојиљковић Велико Дете српске поезије и што му је сваки корак у основи погрешан. Дете не уме да буде до краја послушно, стално се нешто буни и кописти, увек се са неким свађа, све нешто извољева.!" У тексту сам високо оценио Данетову *сеоску* поезију. Нема сумње да је овај песник прави мајстор у приказивању сеоског живота. (Посебно сам истакао песму "Дубовска кафана", јесењинску слику живота дубовских сељака.) "Могуће је да ће понеком ова поезија да звучи анахроно, али српско село и данас тражи свог песника. Што се тиче Топлице, слободно можемо рећи да га је она нашла у Данету Стојиљковићу из Дубова, па се овај песник у том смислу највише приближио Радету Драинцу, који је такође високо уздигао завичајни идеал."

5.

Међутим, Данетова *медаља* има и другу страну. Дете је ипак одрасло, испоставило неке захтеве, покушало да наплати своје умеће. У Топлици је Дане *заборавио* на своју *студентску* побуну, превазишао свој сукоб са *мађарећим* градом. (Измирио се са Слободаном Стојановићем!) *Оболео је од патриотизма!* Склизнуо је у плитке воде *удворичке поезије*!

Док се, попут детета, бавио само собом, био је свеж, непосредан, чак неухватљив; кад је почео да се бави другима, пре свега својим народом, постао је стереотипан, бајат, неубедљив. Парадокс из његове песме је нагло нестао, заменила су га општа места о Србима као несрећном народу. Истина, он се упињао свим силама да буде аутентичан национални песник, али није успео да изађе из Ћосићевог *шињела*. Тако он само разрађује Ћосићеву идеју о Србима који побеђују у рату али губе у миру, а овог писца проглашава "мајсто-

ром за наше огледало". Код Данета читамо да "песник долази из народа кога стално гађају непогоде" и да ће само небо постати богатије "кад сви Срби тамо пођу", да наши преци "још чекају на ред за правду и боре се за истину кад се гаси лампа историје"; последње оглодане кости са кнежеве вечере у дивљим освајачима Србије буде нагон паса; топлички јунаци (Косанчић Иван, Топлица Милан и Милош Обилић) сваког пролећа ничу у Топлици у облику перуике. Укратко, Срби су свети народ, смрћу српског рода пет векова је чувана Европа. Што се мене тиче, ја сам у овим песмама видео само *национални кич* и таквог Данета Стојиљковића сам одбацио.

Интересантан је Данетов однос према Топлици; док Србији пева *апологију*, Топлици намењује *апотеозу*. Топлица је за нашег песника Термопилски кланац (он каже Топличке Термопиле) кроз који непријатељи Србије никад неће проћи. Зашто? Зато што њу брани партизан Никодије Стојановић Татко, који је погинуо у борби против Бугара у једној земуници на Јастрепцу 1942. године. Добро, нека му буде, мада то није до краја истражено. (Према неким изворима, Бугаре је на Јастребац одвео један бивши партизан, коме је политички комесар Татко преотео девојку. У сваком случају, радило се о издаји, на Јастрепцу уопште није могла да буде брањена Топлица.)

Али Дане браниоцима Топлице придодаје Живка Лудог, који "уместо брода у свитање рујне зоре Топлицом црвену светлост води". Ко је тај Луди Живко? Пензионисани пуковник ЈНА који је победио на "слободним" изборима 1967. г. партијског кандидата Николу Џуверовића, иначе министра финансија, који је приличан капитал пребацио у Топлицу; локални моћник од кога је пропиштало Блаце, припадник старе комунистичке гарде срушене у "антибирократској" револуцији 1988. г. (Новине су писале да су га једва спречили да баци бомбу на окупљени народ Блаца, који је тражио његову оставку!) То су Данетови браниоци Топличких Термопила!

Но наш песник се не зауставља на Термопилама. Песму "Светлошћу ограђен простор Топлице", која има претензију да буде синтеза српске историје од Косова до наших дана, посвећује "топличким командантима из овог века" Кости Војиновићу 1917. г., Ратку Павловићу Ћићку 1941. г. и Ратку Зечевићу 1991. г. То су стубови топличке историје! Није онда чудо што је Данета био глас *Зечевићевог песника*, иако је с њим почешће долазио у личне сукобе, углавном зато што је за себе тражио више него што је Зека могао да му дâ. (О томе ћу и свм да сведочим.)

У идеолошком смислу Дане је младалачки *комунизам* заменио позним *светосављем*. "Кад Свети Сава уђе у нашу кућу почиње свануће, кад изађе из наше куће настаје беспуће", каже Дане у једном стиху. Но врхунац Данетовог удвориштва Милошевићевој власти представља песма "Земља што роди човека", објављена у гласилу Општинског одбора СПС Прокупља, *Топличком гласнику*, чији је главни уредник Ратко Зечевић. Ту песму је Дане посветио "команданту Треће армије Војске Југославије, генералу Небојши Павковићу". Песма има за циљ да подстакне родољубље и отпор агресији НАТО пакта. У њој песник у лику америчког пилота препознаје "овоземаљско копиле, ђавољег вампира, Клинтона", који горе на небу пали кумову сламу и загађује атмосферу, док српска војска на челу са генералом Павковићем ушанчена у рововима на Косову брани српску историју. Песник поручује тим натовским "псима рата" да смо ми "небеска Србија на крају другог миленијума" и да нам нико ништа не може. Дакле, ми смо "земља што роди човека што брани мајку планету". Шта ми је друго преостало него да констатујем да песма никад не изгуби толико колико кад се стави у службу дневне политике.

Тако се Дане Стојиљковић представио у двострукој улози: као несрећно дете које чезне за својим завичајем, али и као ратоборни јуноша који би да се бије са целим светом.

6.

Посебно поглавље ове приче представља Данетов однос са Ратком Зечевићем, вођом Милошевићеве антибирократске револуције у Топлици, потоњим начелником Топличког округа, последњим браниоцем Слободана Милошевића у вили *Мир* на Дедињу. Иако се са Зеком више пута свађао и мирио, слободно се може рећи да су са њим *Данетови дошли на власт,* а он ће важити као главни *Зечевићев човек*!

Да испричам како је Дане агитовао за Зечевићевог кандидата на изборима у Дубову, иначе секретара Окружног одбора СПС Топличког округа, извесног Радета Шиљка (не знам му презиме, Шиљко му је надимак). Пошто Шиљко није био баш омиљен у народу, уплашио се да може да изгуби изборе. Стога је у агитацију повео *песника*! А како је митинг у Дубову изгледао, испричао ми је са̂м Раде Шиљко. Оду они у Дубово, где их у центру села дочека народ. Испред срушене *Жидине кафане* импровизују говорницу у виду некакве расклиматане столице. На ту столицу се попне Дане Стојиљковић, тачно на месту где је "бик Тешмана Тренчића из Дубова за-

скочио краву Стојана Петровића из Коњарника", у најлепшој Данетовој песми "Дубовска кафана". Ево како је изгледало Данетово обраћање дубовском народу. Дане: "Људи, видите ли ову тополу?" Народ: "Видимо, несмо ћорави! Кој може да не види толко дрво!" Дане: "На ту тополу се укачио наш Раде Шиљко!" Глас из народа: "Што лажеш, Дане, те га Шиљко стоји поред тебе! Де се је укачио!" Дане: "То је симболично! На тополу се је раније качио из нашег краја само Петроније Савовић!" Глас из народа: "Петроније из Каре да се укачи на дубовску топлолу! Па тај није могао да се попне ни на столицу!" Дане: "А сад се нашао овај" (показује на Шиљковог противкандидата из Коалиције *Заједно*, члана СПО) "да ту тополу сече моторном тестером!" Противкандидат: "Шта лупа овај, људи? Де ми је тестера, оставио сам гу дома!" (опозициони противкандидат је био тракториста и поседовао је моторну тестеру!). Дане: "То је метафора, будало!" Опозиционар: "Шта си реко, п... ти м…! Де ми је тај метафора! Људи, држте ме да га не задавим!" Настаје неред, Раде Шиљко једва смирује ситуацију. Дане наставља: "Зато сам дошао у Дубово, да вам кажем, драги моји сељаци, да ја, српски песник Дане Стојиљковић, нећу дозволити овом непријатељу Србије да исече тополу на коју се испео наш Раде Шиљко! Гласајте за Шиљка!" Народ: "Живео Раде Шиљко! Живео Дане Стојиљковић!" Тако је Дане освојио гласове за социјалистичког кандидата на месту где је његов бик заљубљено гледао краву, док су се Тешман и Стојан хватали у кафани за гуше око цене те љубави!

А кад је кренуо рат у Хрватској, Ратко Зечевић организује Топличане и Косовце у добровољачки *Косовско-тополички одред* и одлази на ратиште. Дане га награђује промоцијом у *трећег* топличког команданта Двадесетог века и ставља га у посвету песме "Светлошћу ограђен простор Топлице".

Пошто су социјалисти победили на изборима, Дане је Зечевићу испоставио два рачуна, које овај није могао да плати: да буде постављен за директора Дома културе и да добије награду *Драинац.*

Против Данетовог именовања за директора Дома културе у Прокупљу су били сви. Разлог је био у његовој непредвидљивости, анархичности и неодговорности. Зека је могао са Данетом да пије, али не и да га постави за првог човека топличке културе. Ипак се одлучио за Воју Красића, старог комунистичког вука, коме нису још увек испали сви зуби.

Кад је Ратко Зечевић узео сву власт у Топлици, постао је главни уредник *топличке културе.* Прво што је урадио било је да смени постојећи *Драинчев жири* (председник је био Радивоје Микић,

који је *Драинца* дао својој заплањској земљакињи Злати Коцић, против чега се дигла велика бука у Топлици) и доведе своје људе, Радета Војводића и Огњена Лакићевића. Он сâм постао је председник тог жирија. Данетова кандидатура за *Драинца* поред поменуте двојице београдских песника није могла да прође ни случајно. Зека је морао прво да намири њихове *дугове*, па су тако лауреати постали Божидар Шујица и Ђоко Стојичић; онда су на ред дошли његови *фаворити*, Матија Бећковић и Танасије Младеновић. За Данета ту није било места.

Кад дете не добије играчку, страховито се нељути! И Дане је кренуо да истерује *правду* на свој начин: брише Зечевића из посвете своје песме, дакле Зека није више *трећи командант* Топлице! (Касније ће се помирити, па ће Ратко Зечевић опет заузети своје место трећег топличког команданта!)

Затим даје *Изјаву* за *Српски југ*, који ја издајем. У Данетовој *Изјави* стоји оптужба да је Ратко Зечевић био *инспиратор* песниковог страдања у Служби државне безбедности. "Изгледа да је мој тадашњи 'пријатељ' Ратко Зечевић мени пружио магарећу услугу а себи прибавио велику популарност у својој партији. У то време често је 'као пријатељ' Ратко Зечевић долазио до моје куће и говорио ми да треба да се чувам локалних писаца Воје Красића и Драгана Борисављевића, јер они сваку моју песму носе и тумаче у полицији. Сада када је Ратко Зечевић успешно направио своју каријеру 'као пријатељ уметника и слободне писане речи' и постао начелник Округа, прво што је урадио то је да је на дан Драинчевих сусрета песника наредио да се суспендује са радног места песник Дане Стојиљковић, наводно због велике опасности његовог деловања на широке масе. Суспензија траје, без законског основа, дуже од шест месеци. Морам да кажем да Ратко Зечевић на свом почетку своје власти доводи на кључне положаје у култури и политици поменуте песнике Воју Красића и Драгана Борисављевића, па се не могу отети утиску да то има неке везе са мојом суспензијом. Није тешко из свега логички закључити каква је 'пријатељсак улога' и 'љубав' према поезији у Ратку Зечевићу, иако он настоји да се прикаже пријатељем уметности."

У исто време Дане бојкотује *Зекине сусрете*, али не може да одоли жељи да се попне на песничку сцену. (Иначе, Дане Стојиљковић изузетно успешно рецитује своје песме и на публику оставља изванредан утисак. Сваку своју песму зна напамет, а има их, како је једном свм изјавио, између 500 и 1000! Ја сам га водао по књижевним трибинама *лево-десно* јер је *оживљавао* моје доста безвољне насту-

пе.) Тако Дане наступа на *Драинчевим сусретима* под протестом! Не долази на посао неколико дана, и то је та суспензија.

Али како Ратко Зечевић не воли да дугује, тражи место за Данета. Но најпре мора да га учлани у своју Партију. Али Дане не би био Дане кад не би правио компликације на сваком кораку. Хоће он у Социјалистичку партију, али неће да буде обичан члан СПС, него тражи специјални статус – *почасни члан*! *Велики песник*, социјалисти треба да се поносе што га имају у својим редовима. Но Ратко Зечевић то није могао да прихвати, јер тако нешто није било предвиђено у статуту његове Партије. Стога је Дане још једном избацио Зечевића из списка *топличких команданата XX века*! После, кад му је Зечевић објавио песму о генералу Павковићу, вратио га је у команданте. Али, затражио је и да му се плати хонорар од 25.000 динара, што социјалисти нису хтели да чују. Дане је тужио Зеку и затражио да му социјалисти плате моралну штету што су му објавили песму! (Колико знам, Дане је изгубио парницу на суду.)

Нови сукоб. Сад могу ја да се јавим као актер и сведок. Пошто је Ратко Зечевић своју *комунистичку идеологију* заменио *светосавском*, вратио је неке старе српске обичаје у живот. Тако је обновљена прослава Светог Саве у Прокупљу, враћен светосавски бал, установљена награда за најистакнутије Топличане из разних области, *Светосавски прстен.* Разуме се да парадом командује Зека! Једне године су мене позвали да учествујем у прослави, односно да говорим на свечаној академији. Одабрао сам тему *Растко Немањић – први српски књижевник* и отпутовао у Прокупље. (У памети ми је гужва око Антологије српске поезије Миодрага Павловића, кад је овај песник кренуо од Светог Саве. Како га је само напао тад још увек партијски идеолог Добрица Ћосић!) Разуме се да сам своју *беседу* засновао на Теодосију и Црњанском. (Текст је објављен у *Топличким новинама*, које су биле под надзором Ратка Зечевића. Чини ми се да их је потписивао Воја Красић, који је у међувремену постао директор новинске агенције. *Топличке новине* су носиле *црвено* заглавље, али су биле далеко садржајније од потоњих *плавих* новина које су правили демократи.) Чим сам сишао са аутобуса, дочекао ме је Дане. *Забранио му Зека да присуствује светосавском балу!* У ствари, сви Прокупчани су морали да плате високе улазнице за добротворне сврхе, а бесплатне карте смо добили само нас неколико гостију. Не долази у обзир да Дане купи улазницу, он мора да буде *почасни гост.* Разговарам о томе са Зечевићем, али он неће да чује. *Ај, бре, ја сам му објавио песму, а он ме тужи суду и тражи да му платим надоканаду за претрпљени бол!* Одлучим да се послужим лукавством, да надмудрим Зеку.

По завршетку академије одем у хотелску собу и поручим Зеки да нећу да присуствујем балу ако не позове и Данета. Зека нема куд, пристане на моју уцену, али само под условом да *држим* Данета поред себе и да лично одговарам за његово понашање кад се напије. И тако, у великој сали хотела *Хамеум*, на свечаном балу, међу почасним гостима, високим свештенством, социјалистичким управљачима Прокупља, лепим Прокупчанкама и *мојом маленкошћу,* удипчио се Дане са својим искрзаним шеширом који је донео чак из Београда и не скида га никад. Држе се говори, хвали се нови српски вожд Слободан Милошевић, одржава се аукција топличких сликара у добротворне сврхе. Затражим да Дане каже неку своју песму. Пење се песник на столицу, рецитује "Светлошћу ограђен простор Топлице", са посветом Зечевићу. Зека може да тријумфује, славе га песници! Публика тражи *још,* Дане је естрадна звезда, још мало па као Цеца Величковић из оближње Житорађе. Очекујем "Топличке Термопиле" и – доста. Али Дане добија крила, више нико не може да га заустави. Обраћа се Ратку Зечевићу, пореди га са Костом Војиновићем. Узалуд покушавам да га скинем са столице, па задужен сам за њега. Дане велича Слободана Милошевића, проглашава га *новим* Карађорђем! (Ту није био баш оригиналан, то су пре њега учинили Добрица Ћосић, Антоније Исаковић, Милован Данојлић...) Хвали Социјалистичку партију као *гаранта мира и просперитета*! Најбоља странка у Србији! А онда говори песму о генералу Небојши Павковићу, који је *нови* Живојин Мишић! (Ту је Дане био оригиналан. Ниједан српски писац се није спустио тако ниско.) То више нисам могао да поднесем. Напустио сам светосавски бал.

(Спор између Данета и Зеке завршио се нагодбом. Зечевић није дао Данету *Драинца*, али му је пре но што је сишао са власти уденуо у домали прст десне руке *светосавски прстен*. Док ово пишем, изгледа да су поново велики пријатељи, јављају ми се у ситне сате из прокупачких крчми језиком који је тешко разумети.)

7.

Сад моји долазе на власт.

У међувремену се водио рат између НАТО пакта и Милошевићевог режима за Косово. "Човек што га је родила земља", генерал Небојша Павковић, повукао се са Косова, пошто је Милошевић потписао капитулацију у Куманову. То је за Данета био тежак ударац, пропала је његова *национална* идеја. Следио је његов разлаз са социјалистима. А и Раде Шиљко, због кога је Дане секао тополу у Дубову, није одржао обећање, није дао паре за штампање Данетове

поеме “Клетва за Бодана Дубовског”. (Те паре су “појели” писци дневника! Наиме, власти су ангажовале одређени број текстописаца да воде “дневнике бомбардовања”, како би настали аутентични документи о НАТО агресији. Тако су дневнике писали људи који нису видели фронт. Разуме се да је држава нашла паре за објављивање ових писанија.) Дане Стојиљковић је одлучио да се приближи опозицији, што значи пре свега мени. Тражи песник нови *гвинт.*

Моји на власти су ме промовисали за члана *Драинчевог жирија.* То ми саопштава Дане Стојиљковић! Он ме прогласио председником жирија, да није било њега – не би било ни мене. Још је *ископао* из Топлице одавно одсутног Петра Милосављевића, истакнутог лингвисту и професора Новосадског универзитета. Трећи члан је директор библиотеке у Прокупљу, Драган Барјактаревић. *Данетов жири!* Пре него је Савет сусрета о томе одлучио, Дане ми саопштава његову одлуку телефоном. *Пази шта радиш!* (Другим речима, *хоћу Драинца!*) Испоставило се да је *Данетов жири* наишао на негодовање код *прокупачких књижевника*. Њих *десет* (*Ај, бре, Прокупље има десет писаца!*), углавном *комунистички рецидиви*, објављују петицију у *Топличким новинама* са *плавим* заглављем у којој оспоравају легитимитет два од три члана жирија: мене и Петра Милосављевића. Ја, као романсијер, *апсолутно сам некомпетентан* да судим о поезији, а Петар као универзитетски професор књижевности уопште се не разуме у *савремену поезију*! После много политичког препуцавања ствар се завршила Петровим повлачењем из жирија, мојим званичним именовањем и кооптирањем Радивоја Микића, кога је Зечевић раније избацио из жирија. Дабоме да ми се смучило, али неки инат ми није дао да ме смењују људи са улице. Прихватио сам чланство у жирију, иако сам знао да ће ме то дестабилизовати.

Те прве (2001) године није могло да буде говора о Данетовој кандидатури за *Драинчевог лауреата.* А да ствар буде *комедија*, одмах по паду Милошевићевог режима Дане креће у акцију. Обилази директоре културних установа и смењује их са функције! *Ја и Иван Ивановић смо одлучили да више ниси директор*! Људи ме зову, протестују. Разуме се да појма нисам имао о Данетовој акцији. Покушавам да им објасним да нисам никаква власт и да не могу никога нити да постављам нити да смењујем. Свеједно, проглашен сам *сивом еминенцијом* Топлице.

Да се сконцентришемо на Данета Стојиљковића и да видимо зашто он није могао свих тих година да добије *Драинца*, иако је то заслуживао. Ствар је била у томе што за Данета у Прокупљу не

само да нико није лобирао, него су сви радили против њега! За "релевантније прокупачке писце" награда Данету значила би њихов највећи пораз! Дане гура сваком прст у око! Нарочито је кампању против Данета водио Ђорђе Стојановић.

Ко је тај Ђорђе Стојановић? Тај човек је у много чему интересантан тип; војни пензионер, дописник разних листова из Топлице, песник. У књизи *Чекање истине*, коју је издала *Књижевна омладина Ваљева*, у биографској белешци, коју је, очито, сам срочио, не каже кад је рођен, али је извесно да је давно престао бити омладинац. Каже да је "добитник бројних међународних и југословенских књижевних признања за поезију, прозу, драме и филмске сценарије" и набраја језике на које је превођен (морам да кажем да сам ја за њега аматер!). Утисак се донекле квари кад човек узме да чита његове песме, али прави песници не праве биографију! Разуме се да је немогуће проверити те његове силне награде, али једну са списка сигурно није добио: *Драинчеву награду*! (Мој извор каже да је једне године додељен утешни *Драинац* за локалне писце и то Ђорђу Стојановићу. У белешци је *утешна* награда проглашена *главном!*) Даље се каже да је "боравио у Египту као *борац* и ратни извештач у Израелско-египатском рату". (Мој извор, опет, каже да је био у саставу мировних снага УН на Синају, да је тамо направио неку "свињарију", због чега је отпуштен из војске са налазом да је ментално неспособан за даљу службу у армији.) Кажу да је миљеник Матије Бећковића. Кад је Бећковић био председник Удружења књижевника Србије, Ђоле му се препоручио као велики пађеник и страдалник кога комунистички режим прогони, чак га је отпустио из армије, а овај му је наводно на то рекао: "Е па кад си толики страдалник, ево, примљен си у Удружење књижевника! Од данас си писац!" Бећковић је написао и рецензију за Стојановићеву књигу *Чекање истине*, са закључком да "Топлица уме да пева и живи песнике, што доказује трајним вредновањем дела Ђорђа Стојановића и његове личности". (Немам коментар!)

Иначе Ђолета сам упознао пре неку годину, кад је узео реч на једној мојој књижевној вечери у Прокупљу. Рекао је да је комунистички режим упропастио многе људе, тако "једна дама није успела да се уда, један војник није постао генерал, а један писац није добио Нобелову награду!" Дама – то је прокупачка сликарка и песникиња Оља Вукашиновић, чији је отац настрадао на Голом отоку, па се због тога она наводно није удала; писац – то сам, дабоме, ја: да није било комунистичког прогона постао бих нобеловац!; а војник који није постао генерал – то је он! (Помислио сам да је пензионисан у чину пуковника; кад сам се распитао, испало је да је био заставник,

дакле подофицир, и није могао даље да напредује!) Приметио сам да увек иступа према режиму крајње оштро и увредљиво. (Можда би други за то одговарали, њега нико не дира! Мој извор ми је рекао да је то зато што га сматрају *лудим*!) Мени је једном приликом рекао нешто што ми је било крајње симпатично. "Знаш ли у чему је разлика између тебе и мене? Ти се правиш да си *паметан*, а ја се правим да сам *луд*! А обојица смо будале!" Е, тај Ђорђе Стојановић води против Данета Стојиљковића прави крсташки рат! Кад је чуо да сам ја у жирију, одмах ми је телефонирао. "Немој да дозволиш да случајно добије награду Дане! То би била брука за Топлицу, није награда за *дубовског сељака*!" (Микић ми је рекао да је телефонирао и њему.)

Те године су награђени Предраг Чудић и Мирослав Цера Михаиловић. Прокупље је то са негодовањем примило: за Чудића је мало ко знао, а *Церу нека награђује Врање*! (Радивоје Микић, који је био против овог избора, одлучио је да се повуче из жирија!) На завршној вечери, реч је узео Ђорђе Стојановић. Рекао је да реч узима из три разлога: први, да каже једну своју песму да би *председник жирија Иван Ивановић видео шта значи права песма,* други, да би *председник Општине Прокупље* (демократа Милорад Прибак, моја примедба) *схватио ко је први песник Топлице* и трећи, *да би Драинчеве сусрете прогласио укинутим!*

На срећу, ни Радивоје Микић, ни Ђорђе Стојановић, нису успели да укину *Сусрете.* Академик Никола Милошевић је, на моју молбу, пристао да преузме председништво жирија; тако су *Драинчеви сусрети* спасени.

8.

За разлику од Ратка Зечевића, ја сам озбиљно схватио Данетово упозорење *Пази шта радиш*! Наредна, 2002. година, била је прилика да се *коначно превлада прошлост.* Бивши начелник Топличког округа, Ратко Зечевић, пошто није успео да одбрани свог *команданта* Слободана Милошевића у вили *Мир* на Бањици, него је допустио да га нова власт ухапси и испоручи међународном суду у Хагу, отворио је у Прокупљу адвокатску канцеларију и радио на *случају* Дане Стојиљковић. *Дане би морао да добије награду Драинац! За то би морао да се избори Иван Ивановић као члан жирија!* (А што му је ти ниси дао, Ратко Зечевићу, док си био у жирију?) Интересантно, Драгана Барјактаревића уопште нису притискали. Али ја сам ту заказао. Нисам могао да лобирам за Данетову поему "Клетва за Бодана Дубовског". Зашто?

Да упознам Читаоца о тој поеми. Постоје две верзије, једна из 1999. и друга из 2001. године. Оне се међусобно битно разликују.

Прва верзија "Клетве за Бодана Дубовског" је штампана крајем 1999. године у издању Студија *Огледало*, чији сам ја био сувласник са тада глумцем, а касније директором Народног позоришта у Београду, Љубивојем Тадићем. Рукопис сам добио средином 1999. године, непосредно по окончању НАТО бомбардовања. У исто време добио сам и обећања од оног Шишка и начелника Зеке да ће општине Прокупље и Житорађа да плате штампу. Већ сам рекао да је Зечевић често помагао Данета, преко социјалистичких власти у Топлици. Тако је једну Данетову књигу (*Оболело сунце*, 1994. године) финансирала Земљорадничка задруга *Победа* из Доњег Црнатова, због чега Дане пише захвалницу њеном директору Деску (не знам му презиме). Тај директор (бивши тракториста!) је у Данетовој интерпретацији нови *мецена*, "врсни привредник, чији је успех у привреди Јужне Србије топлички народ крунисао избором за посланика" и који је сад "поклоник и предводник писане речи у Топлици, за шта су му захвални сви песници света!" (Кад дете хвали, не уме да се умери!) Мој извор је рекао да је Задруга платила штампање књиге јајима! Јаја су дата синдикату штампарије *Напредак* у Лесковцу, а радници су одштампали књигу. Принцип *компензације.* Што је најгоре, ја сам Зеки и Шиљку поверовао.

Али кад је књига била готова, спонзори неће ни да чују за обећање. Узалуд Дане тражи обећану *играчку,* од ње нема ништа. Али кад детету обећаш играчку, мораш да му је купиш! Да ли то челници Социјалистичке партије у Топлици нису знали? Од тада се Дане окренуо против својих дојучерашњих ментора и приближио се демократској опозицији. (Проблем ће настати што га та опозиција није хтела. Јер док је Дане држао социјалистичке митинге у Дубову, један други песник са надимком Песник пешачио је од Прокупља до Ниша протестујући против Милошевићеве крађе гласова на изборима 1996! Дане није био уз опозицију, то је накнадно умислио. Опозицији се приближио тек после 5. октобра 2000. године, али *касно Јанко стиже на Косово.* Песник постаје наследник Воје Красића, а не Дане Стојиљковић!)

Да се вратим штампању Данетове поеме. Верзија рукописа који сам као уредник одобрио, знатно се разликовала од верзије одштампане књиге! Како је до тога дошло? Ни сад не знам како је Дане успео да се повеже са штампаром и да мимо мог знања убацује нове стихове. Тек, у поеми Дане жестоко оптужује за све српске поразе своје дојучерашње идоле. Слободан Милошевић је постао нови Милош Обреновић, а Небојша Павковић нови Вук Бранковић!

Кад је штампање било завршено, Дане је дошао и однео тираж у Прокупље, с тим што му је штампар задржао један део због неизмирене Зекине и Шиљкове обавезе. Шта је Дане радио са књигама не знам, али штампар је испоручио рачун *Огледалу*! (Мој извор каже да их је продавао по кафанама Топлице и тако наплаћивао свој хонорар.) Љуба и ја смо били у чистом губитку и то је био увод у гашење *Огледала*.

Иако прво издање није распродато, појавило се друго, овога пута у издању *Народне књиге*. Издање је проширено новим стиховима антикомунистичке садржине. Не знам тачно кад се књига појавила, датирана је 2000, а ја сам је добио од Данета 22. марта 2001. године, у време кад ме је кандидовао за члана *Драинчевог жирија*. Да погледамо то друго издање.

Данетова поема "Клетва за Бодана Дубовског" представља синтезу целокупне његове поезије; у њој су заступљене све три опције његовог певања: сеоска (дубовска), бунтовничка (шездесетосмашка) и национална (националистичка).

Прва опција је у односу на раније песме знатно редукована и осиромашена; нестали су колоритни пејзажи Дубова, ишчезле су слике из сеоског живота, заменила их је испразна и конфузна реторика (набрајање имена дубовских сељака ама баш ништа не значи). Иако би песник хтео да буде нови Јесењин и да Јесењиново (Константиново) приближи Дубову, запитавши се једног тренутка "шта ћеш ти у Београду кад си сељак дубовски", далеко је то од "Ане Сњегине". *Плајвез* којим би Бодан Дубовски хтео да оре по њивама и по људским душама слабији је од оног којим је Дане насликао краву и бика испред Жидине кафане.

Друга опција је најбоља у поеми и задржала је ниво Данетове студентске поезије. Појачана је сценама из избора 1967. године, кад је дубовски студент Бодан растурио предизборни митинг. "А негде тамо у Европи *Пари мач* / на првој страници обавештава остатак света: / у Топлици први пут у историји после рата / огорчена борба на изборима / између владиних и народних кандидата / те највеће полицијске земље". Веома су рђаво код Данета прошли партијски кандидати: "Погледајте их то су они у првим редовима / чистих одела и прљавих душа / за разлику од вас – који имате прљава одела а чисте душе… / Титови министри из првог реда / Вук Бајевић Петроније Савовић / и Џуверовић Академац / као искусни борци / из Другог светског рата". Шта траже они у Дубову? / Тако долазе да вам продају муда за бубреге / једнога дана продаће вам и колевку за Косово / и из колевке изњихано дете Крајину / и друге српске земље..." Већ овде се види Данетова девалвација: у време студентских

немира 1968. ови проблеми једноставно нису постојали; песник их је накнадно измислио и на тај начин је своју поетску слику у потпуности исполитизовао и деградирао. Да би ту накнадну слику продубио, Дане убацује монологе Голуба Бакића, Михајла Ђурића и Косте Чавошког…

Тако долазимо до треће Данетове опције политизације поезије, где је он најслабији, и где се његова поезија претвара у вулгарни политички плакат. За пропаст студентског бунта окривљује "највећег Титовог шпијуна Вељка Влаховића", коме су студенти наивно поверовали да може да им буде вођа. А прави вођа је у ствари био "мајстор за српско огледало", писац култног романа *Далеко је сунце*, који је тачно формулисао српску націју као "победничку у рату а губитничку у миру". Добрица Ћосић је Данетов идол, отац српске нације, национални бард. Ћосић је инкарнација комунистичке револуције, а сви остали су њени издајници! Дане Стојиљковић у ствари чезне за изворним комунизмом, његов Бодан Дубовски води дијалог са студенткињом Вером Благојевић, коју су фашисти стрељали на Бањици; окривљује партизанске команданте Кочу и Пека, који су били "славни команданти у рату а у миру *пизде и мекушци*": "Велики хероји и борци који су изашли из рата / постали су највећи пузавци и бескичмењаци у миру"; када је штакор (?!) у земљу ушао, "слатко су му царство распрчкали / играли су коло око свог мртвог вође команданта / који им је свирао 50 година у ђаволску фрулу / направљену од трске смрдљивке / која расте у загађеном потоку". Дакле "све од рата наовамо је постало љигаво", "па нам ни бикови више не скачу на краве, него тај посао завршавају ветеринари".

Следећи Ћосићеву мисао, Дане се наметнуо као ратник-песник који лучи хероје од издајица. Ко су наши хероји? Немања, Лазар, Карађорђе, дакле ратници, који представљају "синтезу кичменог стуба" Србије. А ко су издајице? Вук Бранковић и Милош Обреновић. Ипак, од свих је најгоре прошао Слободан Милошевић, јер се није показао као прави ратник, него је потписао "Самртно пролеће у Дејтону". "Тако смо постали сви курате среће / да имамо за председника / ванбрачно дете бившег вође / команданта из рата / а жена му сикће као змиче / сва набрекла / после кише отровна печурка". Слободан Милошевић је, дакле, издајник српског народа, јер "као Вук Бранковић оставља део по део Србије, док се Јерина (Мира Марковић) иза зидина Смедерева не сакрије". "Народ нико не сме да бије / а он може да га убије / кад је први пут (1989.) дошао на Гази Местан / повео је тајно са собом у хеликоптеру / словенца Стане Доланца хрвата Стипе Шувара / шиптара Азема Власија македонца Тупурковског / муслимана Алију потурчењака изгубљене наде" (гра-

матичке грешке су Данетове, као и писање малим словом свих других нација). Кад су то видели Срби, "који су дошли да виде чије је Косово", застала им је кост у грлу, али су касно видели "смрт кума Иванова" и сваког другог Србина такмаца (алузија на судбину Ивана Стамболића). Разуме се да је у тој констелацији Дане морао и да ревидира став о генералу Небојши Павковићу. Више то није "човек кога рађа земља", него "човек духом склон овоземаљском царству". Дане му, кроз уста мртвог песника Радета из Момчилова, који га чека на небу, замера што се "тако лако повукао са Косова" и дозволио да "српску војску лукаво победе шиптарска деца и жене". "Кад је у питању одбрана земље / одбија се свако наређење!" узвикује песник-ратник. Стога ће генерал да буде сахрањен у гробу Вука Бранковића а не цара Лазара! Бодан Дубовски проклиње песнике ("Јао сви моји мртви песници") што нису видели све оно што су сами дигли у висину, а и самог га стиже страшна клетва његовог друга Зоте: "Бодане Дубовски / сељаку са мајсторским плајвезом / и засађеним срцем испод Пасјаче / ако сам те увредио / и изазвао / бићу срећан / да те моја клетва стигне."

(У споменичкој књизи *Линија повучена из Дубова* из 2005. године одштампана су два мишљења о поеми Данета Стојиљковића: одломак из рецензије Буце Мирковића и писмо Добрице Ћосића. Књижевни критичар Буца Мирковић, и свм песник, у стиховима (нејасно је да ли су његови или Данетови?) пореди Данета са Тагором и Овидијем. Песма је насловљена са *"Домаћи ветар"*. Тагора је у Европу донео индијско цвеће, а *Дане Стојиљковић је овде на Балкану / запалио људско тело у пламену / и на памук / извукао човекову душу / у фитиљ / да осветли Европу.* А Овидије је у Томима *имао сталну зиму / овде у Топлици / лед и мраз замрзавају сунце / и стежу земљу и камење / и по леденим стенама / само клизи Данетово срце.* "Ако је у природи човека западне цивилизације да се сматра дораслим свим питањима, биће логично да је човек византијске цивилизације дорастао свим осећањима. Томе целом својом поезијом доприноси и Дане Стојиљковић, загледан у снежне врхове Суве планине, преко Владивостока до Земље излазећег сунца." А Добрица Ћосић пише Данету: "Драги Дане, Хвала на књизи, али и на посвети. Књига је препуњен амбар душе, истине, туге, узбуђења неког родног живота са тла Топлице и нашег минулог века. Буца Мирковић, златоусти, рекао је своје узбуђење и свој суд Твојој поезији. Ја не бих умео да кажем то што је он рекао, али потписујем његове похвале".)

Не, такву поему нисам могао да предложим за *Драинца.* Није ме уплашила претња Ђорђа Стојановића да ће ми *пребити обе ноге*

ако Дане добије Драинца, већ сазнање да је Дане *песник-ратник*, Ћосићев епигон, који је против Слободана Милошевића не зато што је водио ратове него што их није добио. Посао ми је олакшао председник жирија Никола Милошевић, који је рекао да се у "Клетви за Бодана Дубовског" не ради о поезији него о *политичком кичу.*

И ту се јавио парадокс, *проблем уметника*: како је могуће да Дане Стојиљковић, бунтовно дете српске поезије, падне на тако ниске гране какве су *удворичка поезија*? Има ли право уметник да изневери уметност? Сме ли се песма употребљавати као алатка? Да ли је посао песника да буде *ратник*?

На сва ова питања покушао је да одговори и свм Дане Стојиљковић. На једном месту у поеми он каже: "Твоје је да лајеш кроз дубовске крошње на звезде / на све комунисте који су до јуче / бацали камење на тебе / рушили цркве / псовали богове / и вукли попове за браде / сада први потрчали у цркву / да искупе њихов грех (ваљда *свој*? – моја примедба) / за једну ноћ настале су промене / у њиховој души." Поставља се питање зашто Дане није остао доследан овом завету, зашто није "лајао кроз дубовске крошње на звезде", зашто није гордо носио "песнички грех својих сапутника", зашто није прихватио судбину јединке која се "губи у непознато", зашто је престао да "корача из почетка према себи"? Чиме га је Ратко Зечевић опчинио да би певао оде Милошевићевим генералима?

Да сам знао одговор на ова питања, не би било ове приче.

9.

Онај *домаћи ветар* из рецензије Буце Мирковића дунуо је једног момента и у мене: однео ме је у Министарство културе. Е, сад сам већ у могућности да о понечем одлучујем, па и о Данету Стојиљковићу. *Како да дете добије своју играчку, Драинчеву награду?*

Кад си у власти, онда ти се отварају нека врата која су ти дотад била закључана: постајеш члан *жирија*. Тако сам био у жирију за доделу *косовских* песничких награда на манифестацији *Видовданско песничко причешће* у Грачаници. Од четири награде, једна носи име деспота Стефана Лазаревића: *златно перо* Лазаревог наследника. *Предлажем да перо добије Дане Стојиљковић из Прокупља!* Да, али како то да образложим? Дане је заљубљеник у Косово! Певао је *Косовски божури расту из крви видовданских јунака*! Поручио је мајчици Русији, преко Владимира Војновича, још 1988. године, да се *њен прах преко кога се улази у њену кућу зове Србија*! Ако не буде Србије, неће бити ни Русије! Певао је: "*Србији не треба мир! / Небеска Србија живи / Само на бранику / Правде и истине*

/ Боље је сада / Преполовити се на пола / Него после изгубити / И српско небо / И српску земљу. “Који патриота”, кажу косовски Срби и прихватају мој предлог. “Имаћемо нову Косовску битку!” Једини мали проблем био је што му нису баш запамтили име, па уместо Дане у дипломи написали Данијел, али то смо исправили.

Кад добијеш награду, онда ти следи интервју у *Политици.* Како се само Дане разнежио и *распилавио* у том интервјуу! За награду га је предложио *лично* патријарх Павле! (Седео је, као и сваке године, у публици.) На додели му је честитао Вук Драшковић (добитник прве награде, *Златног крста цара Лазара*) и *засузио од среће*! Док је Дане рецитовао “Косовске божуре”, сви су *плакали*! И патријарх, и Вук, али и војници КФОР-а који су обезбеђивали манастир Грачаницу! *Дане Стојиљковићу, који си ти Србин! Нови косовски јунак!* Не могу да кажем Милан Топлица, јер овај је био познат по *висини,* а Дане опет по *низини*!

Кад се добије награда, и још *небеска*, онда следује споменичка књига изабраних песама, какву је Дане добио 2005. године. Прокупље је коначно схватило каквог *песничког великана* има у својој средини и одлучило да одреши кесу. *Штампање књиге помогла је Општина Прокупље и њен председник господин Владимир Јовановић.* Истина, делегација из Прокупља је најпре дошла код мене да се књига откупи за библиотеке и да се Дане кандидује за *Драинца*, али то се не пише.

Било ми је већ доста тог Данета Стојиљковића! Ко шта ради, ја се за њега залажем, а њему никад доста. Прихватам да подржим Данетову кандидатуру, ред је да и један Прокупчанин добије *Драинца.* Будући да је суиздавач *Линије повучене из Дубова* Народна библиотека *Раде Драинац* из Прокупља, а њен директор члан жирија, ту ствар сам сматрао завршеном. Отишао сам у Житни Поток да се мало одморим.

Али опет су на *Данетовом путу* искрсле препреке. Нови председник *Драинчевог жирија*, Јован Пејчић, има свог фаворита, Зорана Милића. И ствар са Данетом би још једанпут пропала, да се није умешао Ратко Зечевић! Не знам баш однос снага, али у Скупштини општине Прокупље Зечевићеви социјалисти су појединачно најмногобројнија групација. Од њихове подршке зависи владајућа коалиција, разуме се и председник Владимир Јовановић. И Зека је још једном убедио председника да *одреши кесу*, па смо ми у жирију могли да начинимо компромис: Зорану Милићу *Драинац* за књигу године, а Данету Стојиљковићу за животно дело. Отишао сам у Прокупље да *браним* Данета. Осврћем се лево-десно, нема нигде Ђорђа Сто-

јановића са палицом за бејзбол да ми пребије ноге. А и Дане је постао *државни песник*, ко сме на њега! На промоцији награде кажем: *Дане је Дане – а ви то схватите како хоћете*! А Дане говори да је он добио *Драинца над Драинцима*! Мислим да је најбољу оцену о Данетовој поезији изрекао један инжењер, иначе најбољи шахиста Прокупља и састављач шаховских проблема: *Дане Стојиљковић је велики мајстор, јер је умео да са двеста до триста речи направи много комбинација!*

А ја причу могу да завршим констатацијом да је коначно *дечак из Дубова* постао *старац из Дубова.* Још само да добије бисту на Савићевцу поред Драинца! Што се мене тиче, потпуно је *намирен.*

Manastir Dečani, zapadna fasada, južna bifora,
timpanon – *Susret mira*